

ПРОЦЕДУРИ ЗАСТОСУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

PROCEDURES FOR THE APPLICATION OF ORGANIZATIONAL TOOLS IN THE FIELD OF PREVENTION AND COUNTERACTION TO DOMESTIC VIOLENCE

Золотарьова О.І., аспірант кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ

Актуальність статті полягає в тому, що організаційні інструменти, які використовуються для запобігання та протидії домашньому насильству, можна умовно поділити на кілька основних груп: правові, соціальні, освітні та психологічні. Кожен з цих інструментів має свою специфіку та важливість, а їх застосування повинно бути скоординованим для досягнення максимального ефекту. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виокремлено та охарактеризовано ключові процедури застосування організаційних інструментів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Аргументовано, що організаційні інструменти з протидії домашньому насильству повинні базуватися на інтеграції технологічних інновацій та ефективної міжвідомчої координації. Зроблено висновок, що незважаючи на розвиток правових та організаційних механізмів, існує низка викликів, серед яких недостатнє фінансування спеціалізованих установ, низька поінформованість населення про свої права, недостатня підготовка працівників, залучених до роботи з потерпілими, та відсутність єдиної координаційної платформи для обміну інформацією між державними структурами та громадськими організаціями. У зв'язку з цим необхідним є подальше вдосконалення процедурних аспектів впровадження організаційних інструментів, що включає запровадження ефективніших алгоритмів міжвідомчої взаємодії, розширення фінансування програм підтримки, удосконалення системи підготовки кадрів та розвиток цифрових технологій для спрощення доступу до правової та психологічної допомоги. Завдяки комплексному підходу, де організаційні інструменти доповнюють юридичні механізми (термінові та обмежувальні приписи, мобільні групи поліції, програми корекції поведінки), забезпечується ефективна допомога жертвам домашнього насильства. Окрім того, це дозволяє контролювати ситуацію з кривдниками та не допускати повторення насильства. Виходячи з результатів дослідження, організаційні інструменти з протидії домашньому насильству повинні базуватися на інтеграції технологічних інновацій та ефективної міжвідомчої координації. Розвиток цієї інфраструктури, покращення обізнаності громадян і співпраця з неурядовими організаціями дозволяють забезпечити сталий та ефективний захист постраждалих.

Ключові слова: процедури, організаційні інструменти, запобігання, протидія, домашнє насильство.

The relevance of the article lies in the fact that organizational tools used to prevent and combat domestic violence can be conditionally divided into several main groups: legal, social, educational and psychological. Each of these tools has its own specificity and importance, and their application must be coordinated to achieve maximum effect. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, identifies and characterizes the key procedures for the application of organizational tools in the field of prevention and counteraction to domestic violence. It is argued that organizational tools for countering domestic violence should be based on the integration of technological innovations and effective interdepartmental coordination. It was concluded that despite the development of legal and organizational mechanisms, there are a number of challenges, including insufficient funding for specialized institutions, low awareness of the population about their rights, insufficient training of workers involved in working with victims, and the absence of a single coordination platform for the exchange of information between state structures and public organizations. In this regard, it is necessary to further improve the procedural aspects of the implementation of organizational tools, which includes the introduction of more effective algorithms for interagency interaction, expanding funding for support programs, improving the training system, and developing digital technologies to simplify access to legal and psychological assistance. Thanks to an integrated approach, where organizational tools complement legal mechanisms (urgent and restrictive orders, mobile police groups, behavior correction programs), effective assistance to victims of domestic violence is provided. In addition, this allows you to control the situation with perpetrators and prevent the recurrence of violence. Based on the results of the study, organizational tools to combat domestic violence should be based on the integration of technological innovations and effective interdepartmental coordination. The development of this infrastructure, improving citizen awareness, and cooperation with non-governmental organizations allow for sustainable and effective protection of victims.

Key words: procedures, organizational tools, prevention, counteraction, domestic violence.

Актуальність теми. Сфера запобігання та протидії домашньому насильству є однією з найважливіших і найбільш складних у соціальній політиці багатьох країн. Боротьба з таким явищем вимагає комплексного підходу, де організаційні інструменти та методи відіграють ключову роль. Ефективне застосування таких інструментів дозволяє значно знизити рівень домашнього насильства, зменшити кількість жертв та забезпечити відновлення постраждалих осіб [1, с.65-89]. Зокрема, організаційні інструменти, які використовуються для запобігання та протидії домашньому насильству, можна умовно поділити на кілька основних груп: правові, соціальні, освітні та психологічні. Кожен з цих інструментів має свою специфіку та важливість, а їх застосування повинно бути скоординованим для досягнення максимального ефекту.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені застосуванню окремих інструментів запобігання та протидії домашньому насильству, у своїх наукових працях розглядали: К.С. Бельський, А.Б. Блага, В.К. Гришук, А.І. Денисова, О.С. Дмитрашук, С.Я. Лихова, І.Ф. Літвінова, С.І. Мельник, К.Ю. Оболенська, О.В. Степаненко,

Ю.А. Тихомиров, М.І. Хавронюк та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, справедливим буде відзначити, що вчені, переважно, акцентували увагу на характеристиці правових засад, в то час як проблема застосування організаційних інструментів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та процедурні аспекти їх реалізації, фактично залишилися по за увагою правників.

Саме тому метою статті є: надати характеристику процедурам застосування організаційних інструментів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що одним із основних інструментів у боротьбі з домашнім насильством є правова сфера, до неї відносяться законодавчі акти, які регулюють питання домашнього насильства, зокрема закони, що передбачають кримінальну та адміністративну відповідальність за вчинення насильницьких дій. В Україні, зокрема, Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є важливим кроком до боротьби з цією проблемою, оскільки він створює юридичні підстави для здійснення заходів щодо осіб, які вчиняють домашнє насильство [1].

Важливо підкреслити, що забезпечення безпеки постраждалих осіб вимагає застосування низки соціальних інструментів, які включають надання тимчасового притулку, матеріальної та психологічної допомоги, а також правову підтримку. Спеціалізовані центри для жертв домашнього насильства, що надають послуги з реабілітації, є невід'ємною частиною системи соціальної підтримки [3, с.12-25]. До того ж, значну роль у протидії домашньому насильству відіграють освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня обізнаності серед населення, що включає як навчальні програми для підлітків, так і спеціалізовані тренінги для правоохоронців, соціальних працівників, медиків та інших осіб, які можуть взаємодіяти з постраждалими від насильства [4].

Для ефективної протидії домашньому насильству необхідна злагоджена взаємодія між різними державними та громадськими структурами, до процесу залучаються правоохоронні органи, соціальні служби, центри правової допомоги, органи опіки та піклування, освітні й медичні установи. Співпраця між цими суб'єктами спрямована на оперативне виявлення випадків насильства, надання підтримки постраждалим особам і застосування заходів, які дозволять запобігти подальшому вчиненню правопорушень [5].

Одним із важливих напрямів діяльності у цій сфері є застосування спеціальних заходів впливу, зокрема, законодавством передбачено можливість винесення термінового заборонного припису, що обмежує контакти кривдника з постраждалою особою, а також забезпечення тимчасового притулку для потерпілих у спеціалізованих центрах або притулках. Крім того, важливу роль відіграє робота з кривдниками, спрямована на зміну їхньої поведінки та попередження повторних випадків насильства [2].

Важливою процедурою є налагодження взаємодії між державними органами (поліцією, соціальними службами, судовими інстанціями) та недержавними організаціями, які спеціалізуються на допомозі жертвам домашнього насильства. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 є нормативно-правовим актом, що визначає механізм координації діяльності державних і громадських інституцій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству й насильству за ознакою статі.

Важливо підкреслити, що цим правовим актом затверджено Порядок взаємодії суб'єктів, які беруть участь у реалізації заходів з протидії насильству, серед яких Національна поліція, соціальні служби, органи опіки та піклування, заклади охорони здоров'я та освіти, центри надання безоплатної правової допомоги тощо. Порядком передбачено створення єдиної системи обліку випадків насильства, оперативний обмін інформацією між відповідними установами, надання комплексної підтримки постраждалим особам, здійснення контролю за виконанням термінових та обмежувальних приписів, а також реалізацію корекційних програм для осіб, які вчиняють насильницькі дії. Запроваджені механізми сприяють налагодженню міжвідомчої співпраці, оперативному реагуванню на випадки насильства, посиленню профілактичної роботи та підвищенню ефективності державної політики у цій сфері [5].

Варто зазначити, що для ефективного застосування організаційних інструментів необхідно здійснювати постійний моніторинг та оцінку результатів прийнятих заходів, дозволяє своєчасно коригувати стратегії та практики, що використовуються для боротьби з домашнім насильством.

Незважаючи на значний прогрес у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, існує низка проблем, що ускладнюють ефективне застосування організаційних інструментів й включає недостатнє фінансування, відсутність належної координації між різними структурами, а також наявність соціальних стереотипів щодо ролі жінки в родині, що може призводити до недостатнього реагування з боку правоохоронців.

Постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1035 «Деякі питання здійснення державного контролю/моніторингу за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки, соціальних послуг та за дотриманням прав дітей» встановлює механізм державного контролю та моніторингу за дотриманням стандартів надання соціальних послуг, зокрема в контексті захисту прав дітей. Згаданий акт визначає порядок здійснення перевірок та моніторингових заходів щодо організацій, що надають соціальні послуги, з метою забезпечення належної якості таких послуг ті додержання правових норм, спрямованих на охорону прав дітей. Постанова також передбачає обов'язковий контроль за ефективністю надання соціальної підтримки вразливим категоріям населення, що включає захист дітей від насильства та експлуатації, а також покращення системи надання допомоги постраждалим від домашнього насильства. Застосування цієї постанови в рамках організаційних інструментів сприяє посиленню моніторингу, зокрема у сфері дотримання прав дітей, надання відповідних послуг та боротьби з порушеннями в цій галузі [6].

Одним із основних пріоритетів Національної соціальної сервісної служби є боротьба з домашнім насильством, оскільки це явище становить серйозну загрозу як для фізичного, так і для психологічного здоров'я осіб, зокрема вразливих груп населення, таких як жінки та діти. Домашнє насильство є складною соціальною проблемою, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Для покращення розуміння цієї проблеми та отримання необхідних інструментів для ефективної протидії насильству, рекомендуємо пройти онлайн-курс «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні». Курс складається з п'яти модулів, які детально охоплюють ключові аспекти протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству, а також обговорюють роботу спеціалізованих сервісів, що надають допомогу потерпілим. Такий навчальний курс орієнтований на фахівців, які працюють у сфері боротьби з домашнім насильством на національному та місцевому рівнях, а також на тих, хто надає послуги особам, що постраждали від насильства. Вивчення цього курсу дозволить значно підвищити ефективність роботи в цій важливій соціальній сфері [7].

На нашу думку, застосування організаційних інструментів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є ключовим елементом ефективної боротьби з цим соціальним явищем. Важливо забезпечити координацію дій між усіма учасниками процесу, постійно удосконалювати механізми реагування та підвищувати рівень обізнаності серед населення, що дозволить зменшити рівень насильства в сім'ях та сприятиме створенню безпечнішого середовища для всіх громадян.

Завдяки використанню сучасних комунікаційних технологій, соціальних медіа, громадських ініціатив і державних програм вдається сформувати суспільну нетерпимість до насильницьких практик, сприяти зміні поведінкових моделей і підвищенню рівня довіри до інституцій, які надають допомогу. Важливу роль у цьому процесі відіграють комплексні заходи, що включають інтерактивні тренінги, поширення інформаційних матеріалів, освітні проекти в навчальних закладах, а також кампанії з залученням відомих особистостей, які сприяють розширенню аудиторії та посиленню впливу антинасильницьких меседжів.

Важливим організаційним інструментом є використання цифрових технологій. В даному контексті чат-боти виступають в ролі важливого засобу для надання постраждалим швидкої інформації та консультацій без необхідності безпосереднього контакту з правоохоронними органами або соціальними службами, які надають можливість анонімного звернення, що особливо важливо для жертв домашнього насильства, оскільки не кожна особа готова

відразу звертатися до офіційних органів. Наприклад, чат-бот «Насильству – Ні!» розроблений Міністерством соціальної політики України, надає жертвам домашнього насильства корисну інформацію про їхні права, способи звернення за допомогою, а також дає доступ до контактів кризових центрів, гарячих ліній та інших організацій, які можуть допомогти. Також чат-бот надає поради щодо того, як діяти в разі небезпеки або якщо особа знаходиться в екстремній ситуації [8].

Порівняно з цифровими технологіями важливу роль у забезпеченні безпеки жертв грає система профілактичного обліку кривдників, так, коли особа вчиняє адміністративне правопорушення в сфері домашнього насильства, вона заноситься до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та перебуває на обліку в поліції, що дозволяє контролювати поведінку правопорушника, проводити з ним регулярні бесіди, моніторити його дії через сусідів і родичів, а також здійснювати обов'язкове відвідування соціальних служб. Важливо підкреслити, що всі ці заходи сприяють запобіганню нових випадків насильства.

Додатково також застосовуються превентивні заходи, що включають проведення інформаційних кампаній, тренінгів та освітніх програм для населення з метою формування нульової толерантності до насильства та зміни суспільних стереотипів щодо цієї проблеми. Одним з таких заходів є освітній проект з протидії домашньому насильству «Дім (не) безпеки», ініційований українською EdTech-компанією, також проект спрямований на підвищення обізнаності громадян про наслідки домашнього насильства та надання знань і навичок для запобігання насильницьким діям. Він включає інтерактивні навчальні матеріали, тренінги та онлайн-курси, що допомагають змінити уявлення про насильство та сприяють створенню безпечного середовища для всіх членів суспільства [9].

Також є освітній курс від громадської організації «Ла Страда-Україна» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні та має назву «Домашнє насильство – це не приватна справа», який спрямований на формування системного підходу до запобігання та реагування на випадки насильства на рівні громади. Метою даного курсу є підвищення компетентності фахівців, які працюють у сфері протидії домашньому насильству, а також впровадження ефективних механізмів підтримки постраждалих. У рамках курсу надаються практичні інструменти для реагування на випадки насильства, а також методичні матеріали, що сприяють розбудові дієвої системи захисту та допомоги. Згаданий нами курс підкреслює його міжнародний характер та орієнтацію на найкращі світові практики у цій сфері [10].

До згаданих нами превентивних заходів можемо додати і освітній серіал «Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству», що розміщений на платформі «Дія».

Цифрова освіта», був створений за ініціативи Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства внутрішніх справ України і надає громадянам доступ до онлайн-курсів, що сприяють підвищенню рівня обізнаності та навичок щодо протидії домашньому насильству. Серіал охоплює різні аспекти цієї проблеми, зокрема законодавчі ініціативи, інструменти правового захисту потерпілих, а також практичні методи взаємодії з органами влади та правоохоронними структурами. Включає серію лекцій, відеоматеріалів та тестів, що дозволяють користувачам освоїти основи законодавства у сфері домашнього насильства, дізнатися про доступні ресурси допомоги та підтримки, а також навчитися використовувати цифрові інструменти для подання заяв та звернень до відповідних органів. Зокрема, серіал містить навчальні модулі, які розкривають питання роботи з мобільними додатками та онлайн-сервісами для постраждалих, а також дають можливість ознайомитися з механізмами безпеки при зверненні за допомогою через інтернет. Все вищеперераховане забезпечує доступ до освіти для широкої аудиторії, у тому числі для тих, хто проживає в віддалених регіонах або не має можливості отримати консультацію офлайн [11].

Висновки. Підбиваючи підсумок представленого наукового дослідження слід узагальнити, що незважаючи на розвиток правових та організаційних механізмів, існує низка викликів, серед яких недостатнє фінансування спеціалізованих установ, низька поінформованість населення про свої права, недостатня підготовка працівників, залучених до роботи з потерпілими, та відсутність єдиної координаційної платформи для обміну інформацією між державними структурами та громадськими організаціями. У зв'язку з цим необхідним є подальше вдосконалення процедурних аспектів впровадження організаційних інструментів, що включає запровадження ефективніших алгоритмів міжвідомчої взаємодії, розширення фінансування програм підтримки, удосконалення системи підготовки кадрів та розвитку цифрових технологій для спрощення доступу до правової та психологічної допомоги.

Безсумнівно, завдяки комплексному підходу, де організаційні інструменти доповнюють юридичні механізми (термінові та обмежувальні приписи, мобільні групи поліції, програми корекції поведінки), забезпечується ефективна допомога жертвам домашнього насильства. Окрім того, це дозволяє контролювати ситуацію з кривдниками та не допускати повторення насильства.

Виходячи з результатів дослідження, організаційні інструменти з протидії домашньому насильству повинні базуватися на інтеграції технологічних інновацій та ефективної міжвідомчої координації. Розвиток цієї інфраструктури, покращення обізнаності громадян і співпраця з неурядовими організаціями дозволяють забезпечити сталий та ефективний захист постраждалих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оболенська К.Ю. Домашнє насильство в Україні: аналіз статистичних даних та основні тенденції. Донецьк: ДонНУ, 2018. С. 65–89.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 36.
3. Центр протидії насильству. Розробка та впровадження індивідуальних програм допомоги жертвам домашнього насильства. Харків: Центр соціальних ініціатив, 2020. С. 12–25.
4. Про інформацію. Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України* (БВР). 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Кабінет Міністрів України. Постанова від 22 серпня 2018 р. № 655 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п#Text>
6. Кабінет Міністрів України. Постанова від 6 жовтня 2021 р. № 1035 «Про затвердження деяких питань, пов'язаних із реалізацією законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2021-п#Text>
7. Кабінет Міністрів України. Постанова від 26 серпня 2020 р. № 783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-п#Text>
8. MBC запустило в Telegram чат-бот для протидії домашньому насильству. https://lb.ua/society/2020/04/09/454923_mvd_zapustilo_telegram_chatbot.html
9. Освітній проект з протидії домашньому насильству «Дім (не) безпеки». URL: <https://ed-era.com/projects/nonviolence/>
10. Домашнє насильство-це не приватна справа. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/68085-domashnie-nasylstvo-tse-ne-privatna-sprava-a-porushennia-prav-liudyny>
11. Онлайн-інструменти MBC. Дія цифрова освіта. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/68085-domashnie-nasylstvo-tse-ne-privatna-sprava-a-porushennia-prav-liudyny>